KISELKOV

Д-р В. Сл. Киселков,
учител при педагог. училище
в гр. Ямбол.

ПАНОНСКИТЕ ЛЕГЕНДИ

или

ПРОСТРАННИТЕ ЖИТИЯ НА СЛАВЯНСКИТЕ ПРОСВЕТИТЕЛИ

КИРИЛ и МЕТОДИЙ

ЯМБОЛ
ПЕЧАТНИЦА „ПРОСВЕТА“
1923.

BX4700
.C9K59

The
UNIVERSITY
OF CHICAGO
LIBRARY

SLA

ПРЕДГОВОР.

На българското образовано общество поднасяме в превод пространните жития на създателите на славянската писменост, Кирил и Методий. Кой и кога ги е написал? Дали Кириловото житие е писано от Методия, за да засвидетелствува своята братска обич към Кирила, а това на Методия — от някой от неговите лични ученици и почитатели, както мисли проф. Брюкнер, или пък и двете жития са дело на Охридският или Велички епископ Климент, в каквто смисъл се бе изказал по-рано проф. Лавров, а след него и проф. Вондрак? Дали първом са били написани на гръцки език, а отпосле преведени на славянски, както бяха се изказали Миклошич и Воронов, или пък първичната им редакция е славянска, както изобщо се поддържа днес от най-видните представители на славистиката? Доколко и самите вести, що ни дават тези жития, за живота и дейността на създателите на славянската писменост, са верни и потвърждават ли се от други книжовни паметници от славянски и латински произход? — Тези и редица други свързани с тях въпроси са се налагали и се налагат на всеки учен, който се занимава с основите на славянската писменост. Без да се докосваме до тях, обаче, ние само ще изтъкнем, че пространните жития на двамата братя, Кирил и Методий, познати в науката под името »панонски легенди«, са краеъгълния камък, около който се движат всички въпроси, що

засягат както живота и дейността на самите просветители, така и самите основи на славянския културен живот. Те са почвата, вжрху която се градят всички мнения и теории за произхода на славянското писмо и за неговата пжрвоначална родина. Макар че от всички славянски народи ние, бжлгарите, би трябало най-много да се интересуваме за живота и дейността на Кирила и Методия, при все това почти нищо не сме сторили да сжздадем нещо, което да задоволи любознателността на нашето образовано общество и учеща се младеж.

За да попжлним една празнота в нашата книжнина и да дадем вжзможност на всеки, който жждува да се опознае по-отблизо с живота и дейността на сжздателите на славянската писменост и у когото житейските залиси не са убили всяка склонност да се опознае изобщо с историческото ни и културно минало, решихме се да преведем пространните жития на Кирила и Методия от старобжлгарски на новобжлгарски език. Превода направихме по текстовете, що издаде през 1920. година проф. Александжр Теодоров — Балан в книгата си »Кирил и Методий«, брой пжрви от »Университетска библиотека«. Доколкото бе вжзможно, старахме се да превеждаме буквално, защото мислим, че тжй трябва да се превежда всеки исторически документ. За пжлнота и яснота на мислите прибавихме някои думи и изрази, като за отличие ги заградихме в малки скоби. — Доколко сме успели в своята работа, нека отсждят четците.

Д-р В. Сл. Киселков.

Помен и житие
на нашия блажен учител Константин философ, пжрви наставник на словенския народ.

— В четиринадесетия ден от месец февруарий. —

Благослови, отче!

§ 1. Увод.

Милостивият и щеджр Бог, който очаква да се покаят хората, „за да се спасят всички и да дойдат до познание на истината"[1] — [той не иска грешника да умре, а да се покае и да живее, макар и да се грижи найвече за зло!] — не изоставя човешкия род от слабост да отпадне (от него), да се поддаде на дяволовата сжблазжн и да погине, а през всичките години й времена, както преди, така и до сега не престава да ни вжрши много благодеяния, най-напред чрез патриарсите и отците, след тях чрез пророците, а след тях чрез апостолите и мжчениците, и чрез праведните мжже и учители, избирайки ги от този многобурен живот. А Господ познава онези, които са негови (избраници). Той казва: „Моите овце слушат моя глас, и аз ги познавам, и по име ги повиквам, и те идат след мене, и аз им давам живот вечен."[2] Така направи и в нашето поколение, като ни вжздигна този учител, който просвети нашия народ, що беше помрачил своят ум сжс слабост, а най-вече с дяволова лжст, та не искаше да ходи в светлината на божиите заповеди. Макар и на кратко, неговото житие явява, какжв беше той. Слушайки за него, който иска, нека му подражава, като стане боджр и отфжрли леността, според думите на апостола: „Подражавайте на мене, както аз на Христа."[3]

§ 2. Потеклото на Константина.

В град Солун живееше някой благороден и богат човек, по име Лжв, който заемаше длжжността помощник на военачалника. Той беше правоверен и

изпълняваше точно всички божи заповеди, както някога Йов. Като живе със съпругата си, родиха му се седем деца, от които най-малко беше седмото, философа Константин, нашия наставник и учител. Когато майка му го роди, дадоха го на дойка, за да го откърми, обаче, докле се откърми, детето не рачи да се отдаде на чужда гръд, освен на майчината си. Това стана по божие усмотрение, за да бъде отхранена с чисто мляко добрата фиданка от добрия корен. След това тези добри родители се обрекоха да се не събират и така, като брат и сестра, проживяха в Господа 14 години, и докато ги раздели смъртта, те не нарушиха този оброк. Когато (бащата) щеше да умира, майката оплакваше това дете, говорейки: За нищо не се грижа, освен за този единствен младенец — как ще бъде отгледан! — А той ѝ каза: Вярвай ми, жено, надея се на Бога, че той ще му даде такъв баща и настойник, който се грижи и за всички християни. — Това се и сбъдна.

§ 3. Детство.

Когато беше на седем години, детето сънува сън и го разказа на баща си и на майка си. — Като събра всичките девици от нашия град, военачалника ми рече: На твоя възраст, която щеш от тях си избери за другарка и помощница. Като огледах и разгледах всички, аз видях една, от всички най-красна, лицето ѝ светеше, и беше накитена с мониста от злато и бисер, и с всяка хубост: нейното име беше София — сиреч, премъдрост. Нея избрах. — Като чуха тези думи, неговите родители му казаха: „Сине, пази заповедта на баща си и не отфърляй наставленията на майка си, защото заповедта е светилник, а закона — светлина. Речи на премъдростта: ти си моя сестра, а мъдростта направи твоя сродница; премъдростта грее по-силно от слънцето.“[4] И ако си вземеш нея за съпруга, тя ще те избави от много злини!

Когато го дадоха на учение, от всички ученици най-много преуспяваше в книгите чрез своята бърза памет, та всички му се чудеха. Според обичая — децата на богатите да играят на лов — един ден (Кон-

стантин) излезе на полето с тях, като взе своя крагуй; щом го пусна, по божие усмотрение излезе вятър, грабна (крагуя) и го отнесе. Поради това детето изпадна в униние и печал, та два дни не яде. Със своето человеколюбие милостивия Бог като не му позволяваше да привиква на земни удоволствия, на време го улови: както в старо време улови Плакида (във време) на лов с елен, така и тогова (улови във време на лов) с крагуй. Като поразмисли в себе си върху суетата на този живот, (Константин) окайваше себе си, говорейки: Такъв ли е този живот, та вместо радост да иде печал? От днес ще хвана други път, който е по-добър от досегашният, и няма да прахосвам дните си в шума на този живот! — Подтикнат от тази (мисъл), той си стоеше у дома, като изучаваше науст книгите на Григория Богослов. На стената нарисува кръст и такава похвала написа на Григория: О Григорий, по тяло човек, а по душа ангел! Макар по тяло да си човек, но се яви ангел, защото твоите уста като един от серафимите прославят Бога и просвещават вселената чрез тълкуванието на правата вяра. Затова приеми и мене, който коленича пред тебе с любов и вяра, приеми ме и ми бъди учител и просветител! — Така се обричаше (Константин). Изучавайки много от беседите (на Григория) и техния дълбок смисъл, (той) изпадаше в униние, когато не можеше да ги разбере основно.

(В Солун) имаше един чужденец, който разбираше граматиката. (Константин) отиде при него и, като падна пред нозете му и му се отдаде, молеше го: Добри деецо, рече, научи ме на граматическото изкуство! — А той, понеже беше погребал таланта си, му отговори: Юноше, не си хаби труда, защото отдавна съм се зарекъл, щото през живота си да не уча никого на него. — Като му се кланяше изново, детето му думаше със сълзи на очи: Вземи целия ми дял, що ми се пада от бащиния ми дом, ала ме научи! — Но като не иска да го послуша онзи (чужденец, детето) си отиде у дома и се отдаде на молитва, та дано постигне желанието на своето сърце. И скоро Бог изпълни волята на боещия се от него (Константин).

Царевия настойник, който се наричаше логотет, като чу за неговата красота, мждрост и прилежно учение, що бе проявил, прати за него, та да се учи сжс царя. Детето като чу това, с радост се опжти; както коленичи по пжтя, то се помоли, говорейки: „Боже на нашите отци и Господи на милостта, който всичко си сжтворил сжс своята дума и с премждрост си наредил, щото человека да владее над сжтворените от тебе твари. подари ми премждростта, що е край твоите престоли, за да разбера, що е угодно на тебе, и да се спася! Аз сжм твой раб и син на твоя рабиня." — При това, прочее, като изказа Соломоновата молитва и стана, той рече: Амин!

§ 4. Учение в Цариград.

Когато пристигна в Цариград, предадоха го на учители да се учи, и след като изучи граматиката за три месеца, отдаде се на други науки. Изучи Хомира и геометрията, а при Лжва и Фотия — диялектиката и всички философски науки; освен тях още риторика и аритметика, астрономия и словесност и всички други елински изкуства. И то тжй ги изучи всички, както (друг) би изучил само един от тия (предмети): защото (през време на учението) бжрзината и прилежанието се сдружиха и се надварваха взаимно, та по този начин се постигаше края на науките и изкуствата. Отличавайки се сжс своята скромност в учението, беседваше повече с онези, с които беше по-полезно (да се разговаря); странеше от хора, които клонят кжм буйност, и се стремеше само кжм едно единствено нещо: след като е заменил земното с небесното, как да излезе из това тяло и да живее с Бога.

Като виде, обаче, какжв човек е той, логотета му даде власт над своя дом и (му позволи) свободно да влиза в царевия дворец. Веднаж той го запита: Философе, желал бих да узная, що е философията? — А (Константин) веднага му отговори с бжрзия си ум: Да се познаят божиите и човешките неща; да се приближи човек до Бога, доколкото е вжзможно, и да се приучи чрез добродетел да стане по образ и по подобие като онзи, който го е сждал. — И оттогава (ло-

готета), толкова велик и почтен мъж, още повече го обикна и постоянно го разпитваше за всичко. (Константин) му изложи философското учение, като изказваше дълбоки мисли с малко думи. Живейки в чистота, колкото вовече угаждаше Богу, толкова повече по-любим ставаше на всички. И логотета, който му отдаваше всякаква достойна почит, му предлагаше много злато, обаче той не (го) приемаше. А веднаж му рече: Отколе твоята хубост и мъдрост ме заставят извънредно много да те обичам; имам кръщелница, която аз извадих из купела: красна, богата и от добър и знатен род; ако искаш, да ти я дам за съпруга. След като получи сега от царя голяма чест и звание за благородство, очаквай нещо повече, защото скоро и военачалник ще станеш! — А философа му отвърна: Наистина, даръг е голям за онези, които го желаят, обаче, за мене няма нещо по-хубаво от учението, чрез което, след като си обогатя ума, ще потърся прадедовата си чест и богатство. — Като чу неговият отговор, логотетът отиде при царицата и й каза: Този млад философ не обича този живот, а за да не го изпуснем за обществена работа, то, след като го подстрижем за духовник, да му дадем служба — нека бъде библиотекар при патриарха в Св. София; дано така поне да го задържим. — Така и направиха с него.

След като прекара много малко време с тях, (Константин) отиде на Босфора и тайно се скри в един монастир. Търсиха го шест месеца и едва го намериха. Понеже не можаха да го заставят (да остане) на тази служба, помолиха го да заеме учителска катедра и да учи тоземците и чужденците по философия, обслужван и подпомаган с всичко. И той се съгласи на това.

§ 5. Прение с сваления патриарх Иоан VII.

Патриарх Анис пък бе повдигнал ерес, говорейки да не се почитат светите икони. Но след като се събра събор, обвиниха го, че не проповядва истината, и го прогониха от (патриаршеския) стол. А (той) казваше: Силом ме изгониха, без да ме оборят, за-

щото никой не може да противостои на моите думи! — След като се посъветва с патрициите, царят изпрати при него философа, като каза (на Аниса) така: Ако можеш да обориш тогова юноша, то пак ще заемеш своя стол. — Като виде, че философа телом е толкова млад, ала без да знае, че той има ум на старец, и че и онези, които бяха изпратени с него (са също като него млади), Анис им каза: Че как ще се препирам аз с вас, когато нито за подножието ми не сте достойни? — А философа му отвърна: Не се придържай о хорския навик (да се съди за ума на някого по неговата възраст), но погледни към божиите заповеди; защото както и ти си създаден от Бога от земя и от душа, така и ние всички. Затова и ти, човече, който гледаш към земята, не се надигай! — Но Анис пак възрази: Не е прилично да търсим цветя на есен, нито старец да пращаме на борба, както някого си юноша Нестор. — А философа му отвърна: Самичък се обвиняваш. Кажи, през коя възраст душата е по-силна от тялото? — В старост, — отвърна Анис. Философа тогава запита: Та на каква борба те караме, на телесна ли или на духовна? — А той отговори: На духовна. — Философа пък (му) каза: Та сега ти ще бъдеш по-силен. Но я не ни разправяй такива приказки, защото нито без време търсим ние цветя, нито без време те караме на борба! — Като биде посрамен по този (начин), старецът иначе обърна разговора и каза: Юноше, кажи ми, щом като нито се кланяме, нито целуваме кръста, когато той е разрушен, то защо вие не се срамувате, когато отдавате почит на икона, макар и до гърдите само нарисувана? — А философът отговори: Защото кръстът има четири части, и ако едната от тях липсва, той губи вече своя образ, а пък иконата тъкмо чрез лицето си изобразява онзи, заради когото бива писана; който я гледа, не вижда нито лицето на лъва, нито това на риса, а лицето на първия. — Стареца пак запита: А защо се кланяте на кръст без надпис, когато е имало и други кръстове, (т. е. не само с образа на Христа), а пък не отдавате почит на икона, ако върху нея не е написано името на онзи, чийто

образ изобразява? — Защото всеки кръст — отговори философът — е подобен на кръста Христов, а всичките икони не изобразяват все един и същи образ. — А стареца (пак) запита: Щом като Бог е рекъл на Моисея: „да не си правиш никакво подобие (на нещо, което е горе на небето и долу на земята),“[6] то защо вие, които си правите (такива подобия, им) се кланяте? — На това философът отговори: Ако беше рекъл Бог: да не си правиш никакво подобие, — би било право (твоето) възражение, обаче той е казал: не всякакво, — сиреч: недостойно (подобие да не си правиш). — Като не можа да възрази против това, засрамен, ето че стареца млъкна.

§ 6. При сарацините. — Прение с тях.

След това пък агаряните, наричани сарацини, подигнаха хула срещу божествеността на Св. Троица, говорейки: Че как вие, християните, които вярвате в едного Бога, го превръщате в троица, говорейки, че има Отец, и Син, и Дух? Ако може да обясните явно, то изпратете мъже, които могат да говорят по този (въпрос) и да ни оборят. — Тогава философа беше на 24 години. Царя събра съвет, повика него и му рече: Философе, чуеш ли, какво говорят сквернрните агаряни против нашата вяра? Понеже си служител и ученик на Св. Троица, иди и им се противопостави. Тогава Бог, който е създател на всички неща и който се слави в троицата — Отец, и Син, и Св. Дух — нека той те надари с благодат и сила словесна и нека те представи като други, нов Давид пред Голиата, когото победи с три камъка, и нека те възвърне при нас, след като те е сподобил с небесно царство! — Като го изслуша, философът отговори: С радост ще отида за християнската вяра. За мене има ли нещо по-славно на този свят от това, да живея и да умра за Св. Троица? — (На помощ) му дадоха Асикрита (и) Георгия (Полаша) и ги изпратиха.

Като пристигнаха тамо, те забелязаха странни и отвратителни неща, извършени от сарацините; тях сарацините бяха извършили за гавра и присмех на всички, които бяха християни и живееха в онази

местност, като не малко ги оскърбяваха: отвън по вратите на всички християни бяха изписали демонски изображения, които пораждаха удивление и възмущение. (Агаряните) запитаха философа, казвайки: Философе, можеш ли да разбереш, що означава това? — А той отговори: Виждам демонски образи и мисля, че тук вътре живеят християни; като не могат да живеят заедно с тях, демоните бягат от тях навън; а дето няма тоя знак отвън (по вратите), демоните живеят вътре заедно с хората!

Когато седеха на обед, агаряните — мъдри и учени хора, запознати с геометрията, с астрономията и с другите науки — изпитателно разпитваха философа, говорейки: Философе, не ти ли се види чудно, дето божия пророк Мохамед, след като ни донесе блага вест от Бога, обърна много хора (към вярата си), и всички ние се придържаме о неговия закон, без да го нарушаваме в нещо, а вие, християните, които се придържате о закона на Христа, вашия пророк, го изпълнявате тъй, както всекиму от вас е угодно — едни така, други иначе? — На това философът отговори: Нашия Бог прилича на морската глъбина. Пророка казва за него: „Кой ще разкаже за неговия род? От земята се взема неговия живот.“[7] За да го намерят, мнозина се спущат в тази глъбина, и силните по ум, като обогатят своя разум чрез неговата помощ, преплават и се завръщат, а пък слабите, като хора, които се опитват да преплават морето с прогнили кораби, едни потъват, а други, люшкани от безсилна леност, с мъка едва си поотдъхват. А вашето (учение за Бога) е (като) плитко и тясно море, което всеки може да го прескочи, малък и голям; то не излиза извън човешките обичаи и него всеки може да постигне. А (вашия пророк) нищо не ви е заповядал. Щом като той не ви е окротил гнева и похотта, а (ги е) отпуснал, то в коя ли пропаст ще ви вкара? Който е с ума си, нека разбере! Христос не така (прави:) той издига отдолу нагоре онова, що е тежко; чрез вяра и добродетел божия той поучава человека. Бидейки творец на всичко, той е създал человека между ангелите и скотовете, като го е от-

личил от скотовете чрез дара да говори и да мисли, а от ангелите — чрез гнева и похотта. И кой към които се приближи, повече към тях се приобщава — или към вишите (ангелите), или към нишите (скотовете). — (Агаряните) пак запитаха (философът): Обясни, ако знаеш: щом като Бог е един, как го славите в три (божества)? Наричате го Отец, и Син, и Дух. Ако е така, както говорите, то дайте му и жена, та да се разплодят от него много богове! — На това философът отговори: Не говорете тъй безчестна хула! Ние добре сме се научили от пророците, и от отците, и от учителите да славим троицата: Отец, Слово и Дух — три лица на едно същество. Словото се въплоти в Дева и се роди заради нашето спасение, както свидетелствува и вашия пророк Мохамед, пишейки така: „Изпратихме нашия дух при Дева, като съизволихме да роди.“[8] От него аз ви давам разяснение за Троицата. — Поразени от тези думи, (агаряните) възвиха разговора към друго, казвайки: Така е, както думаш, гостенино. Но ако Христос е ваш Бог, защо не постъпвате, както заповядва? В Евангелието пък е писано: „Молете се за враговете (си) и правете добро на онези, които ви ненавиждат и ви гонят, и си обръщайте бузата към онези, които ви бият.“[9] Обаче, вие не вършите така, а наопъки: наострювате (си) оръжието против онези, които така постъпват с вас. — На това философът отговори: Щом като има две заповеди в закона, то кой се явява негов изпълнител: онзи, който пази едната заповед ли, или онзи, който пази и двете? — Който пази и двете, — отговориха му те. А философа продължи: Бог е рекъл: „Молете се за онези, които (ви) обиждат,“[10] ала той е рекъл и това: „В този живот никой не може да прояви по-голяма любов от тази, щото да положи душата си за приятелите (си).“[11] А за приятелите си ние това и вършим, за да не бъде душата им пленена заедно с тялото. — (Агаряните) пак продумаха: Христос е платил данък за себе си и за другите; защо вие не правите като него? Като не плащате вече данък за себе си, защо поне на тъй великият и силен измаилтянски народ да не плащате данък за

вашите братя и приятели? Та ние малко искаме: само една златица, и докогато цялата земя съществува, като никой други (народ), ние ще опазим мира между нас и вас. — Философа пък отговори: Ако някой, който върви след учителя си, иска да върви по неговите стъпки, ала го срещне други и го отклони, то този приятел ли му е или враг? — Враг, — му отговориха. Философа продължи: Когато Христос плати данък, кое царство бе: измаилтянско ли или римско? — То се знае, че римско, — отвърнаха те. А той каза: Затова пък не е прилично да ни упреквате, задето всички плащаме данък на римляните. — След това, за да го изпитат, (агаряните) му зададоха още много други въпроси по всички изкуства, що и самите те умееха. Но (философа) всичко им поясни. И когато ги наддума и по тези (въпроси), те го запитаха: Че откъде ти знаеш всичко това? — А той им отговори: Някой си човек си напълнил един мях с вода от морето, носял го и се хвалял на минувачите, казвайки: Виждате ли вода, каквато никой няма освен мене? — Тогава при него дошъл един крайморец, та му казал: Ти луд ли ставаш, та се хвалиш с този миризлив мях? Че ние имаме цяла морска бездна! — Също така постъпвате и вие. Че от нас са произлезли всичките изкуства! — След това (агаряните) му показаха една за почуда градина, която, без да е садена, понякога самичка пониква от земята. И когато той им обясни, как става това, те му показаха всичкото си богатство, украсените със злато, сребро, скъпоценни камъни и бисер къщи, говорейки: Гледай дивно чудо, философе! Велика е силата и несметно е богатството на амерумна, сарацинския владетел! — А (философът) им каза: Не е чудно това. Слава и хвала на Бога, който е създал всичко това и който го е дал за утеха на хората. Всичко това е на него, а не на другиго!

По-сетне като се отдадоха на злобата си, дадоха му да пие отрова. Ала милостивия Бог, който е казал: „И да изпиете нещо смъртоносно, няма да ви повреди,“[12] избави го от нея и го повърна здрав пак в земята му.

§ 7. В цединение. — При брата си Методий.

Не след много време като се отказа от целия този живот, (философа) се уедини в безмълвие на едно място, само в себе си унесен. За утрешния ден той не оставяше нищо, а всичко раздаваше на сиромасите; тази грижа той предоставяше на Бога, който за всички всеки ден се грижи. Веднаж, в един празник, когато служителя му се окайваше: На такъв светъл празник ние нямаме нищо (за ядене)! философа му рече: Онзи, който някога е нахранил израилтяните в пустинята, той и на нас ще даде храна тук. Очаквайки божията помощ, иди та повикай поне пет души сиромаси! — Когато дойде време за обед, един човек тутакси донесе (цяло) бреме всякакви ядива и десет златици. За всичко това (философа) благодари на Бога.

А като отиде на Олимп при брата си Методия, заживе там и започна непрестанно да се моли Богу, беседвайки само с книгите.

§ 8. При хазарите. — Климентовите мощи.

От хазарите пристигнаха при царя пратеници, говорейки: Отначало ние знаем единаго Бога, който е над всичко, и нему ние се кланяме на изток, ала като пазим и други наши срамотни обичаи. Обаче, евреите ни подучват да възприемем тяхната вяра и дело, а на друга страна сарацините ни теглят към своята вяра, като ни обещават мир и много дарове, казвайки: Нашата вяра е най-добра (от верите) на всичките народи. Поради това, тачейки старата дружба и обич, изпращаме пратеници при вас, които сте голям народ и владеете царство от Бога. И като искаме вашия съвет, молим да ни изпратите измежду вас (някой) учен мъж, та, ако обори евреите и сарацините, и ние да възприемем вашата вяра. — Тогава царя като потърси философът и го намери, обясни му молбата на хазарите, говорейки: Философе, иди при тези хора и им обясни (въпроса) за Св. Троица с нейна помощ, защото това не може да извърши достойно никой други! — Ако заповядаш, господарю, —

отвърна философа — на такава работа с радост ще отида пеш, и бос, и без нищо, както е заповядал Господ на учениците си да ходят. — А царя му отвърна: Добре ми забелязваш, но ако беше пожелал доброволно да извършиш това дело. Ала като имаш предвид царският авторитет и чест, почестно иди с царска помощ!

И веднага се опъти. И когато дойде в Херсон, тука изучи еврейският език и книжнина, като преведе осемтях части на граматиката, и по този (начин) обогати своя разум. Тука живееше някой самарянин и когато идваше, той се препираше с него. Той донесе самарянски книги и му ги показа. Като ги измоли от него, философа се затвори в жилището си и се предаде на молитва. След като прие от Бога просветление, започна да чете книгите безпогрешно. А когато виде (това), самарянина възкликна със силен глас: Наистина, които вярват в Христа, скоро приемат Св. Дух и благодат! — А неговия син веднага се покръсти, а след него и той сам. Тука (философа) намери Евангелие и Псалтир, написани с роски (рушки) букви, и човек говорещ този език; и като беседва с него и усвои силата на речта, с оглед към своя говор отдели гласните и съгласните букви, а след като се помоли Богу, тутакси започна да чете и да разказва. И мнозина му се чудеха, хвалейки Бога.

А като чу, че св. Климент още лежи в морето, след като се помоли, (философа) каза: Вярвам в Бога и се надея на св. Климента, че аз ще го намеря и ще го извадя из морето. След като убеди архиепископа, (заедно с него), с целия клир и с всички благоговейни мъже се качи на кораб и отиде при мястото. След като утихна морето добре, дошлите започнаха да копаят, пеейки. Тутакси се понесе обилно благоухание като из много кадилници. А след това се явиха светите мощи, прибраха ги и ги внесоха в града, като всички граждани им отдадоха чест и слава, както се разказва в обретението му.

А когато хазарския воевода излезе с войска, отвред настъпи срещу християнския град и го обкръжи. Но щом узна, без да се мае, философът отиде при него,

Като се разговаря с него и му превежда поучителни слова, той го укроти. И след като се обеща да се покръсти, (воеводата) си отиде, без да извърши никаква пакост на гражданите. А философа се завърна обратно.

Ала когато си правеше молитвата през първия час, нападнаха го маджари, които виеха като вълци и искаха да го убият. Той нито се изплаши, нито прекъсна молитвата си, а само възгласяше: „Господи помилуй!“ защото бе свършил вече службата. Като го видяха, по божие повеление (маджарите) се укротиха и започнаха да му се кланят. И след като изслушаха поучителните слова из устата му, те го пуснаха с цялата (му) дружина.

§ 9. Прения с хазари и иудеи.

Като се качи на кораба, (философа) се опъти за хазарската страна, между Меотското (Азовското) езеро и Каспийските врата на Кавказките планини. Хазарите пък изпратиха насреща му един лукав и пакостлив мъж, който влезе в разговор с него и му рече: Защо вие имате лошият обичай та поставяте на едно място цар от друго място и от други род, а ние това правим според рода? А философа ху отговори: Защото и Бог вместо Саула, който в нищо не му угаждаше, избра Давида, който му угаждаше, и неговия род. — Той пак запита: Че защо вие казвате всички притчи (все) от книгите, що държите в ръце? Ние пък не правим така, но като да сме погълнали всичката мъдрост, изнасяме я из гърдите си, без да се гордеем с Писанието като вас. — Философа му отвърна: Ще ти отговоря на това: Ако срещнеш някой гол човек и ти каже: Имам много дрехи и злато, — ще ли му повярваш, като го виждаш, че е гол? — Не! — отговори той. — Така и аз ти казвам, (т. е. не ти вярвам) — рече му философът (и веднага го запита): Но ако си погълнал всичката мъдрост, я кажи ми, колко рода има (от Адама) до Мойсея и по колко години е управлявал всеки род? Като не можа да му отговори на това, (лукавия човек) замлъкна.

Когато философа пристигна там, и щяха да сядат за обед у кагана, запитаха го: Какъв е твоя

сан, та да те поставим на съответното място? — А той каза: Имах дядо много славен и велик, който стоеше близо до царя; когато отфърли доброволно отдадената му почест, той биде изгонен в чужда земя, осиромаше и тука ме роди. Макар и да дирих някогашната си дядовска чест, аз не можах да я постигна, защото съм Адамов внук. — Достойно и право казваш, гостенино, — отговориха му те. Оттогава найвече започнаха да му отдават почест. Като взе чашата, кагана рече: Да пием в името на единаго Бога, който е сътворил цялата твар! — А философа като взе чашата, рече: Пия в името на единаго Бога и на неговото Слово, което с една дума е сътворило цялата твар, чрез което небесата се отвърдиха, и на животворещия Дух, чрез който съществува всичката им сила![13] — А кагана му забеляза: Та всички еднакво говоирм за него, само че различно го тачим: вие славите Троицата, а ние — единаго Бога, придържайки се о книгите. — Философа пък му отвърна: Книгите проповядват слово и дух. Ако един почита тебе, а не почита твоето слово и твоя дух, а пък други почита и тебе, и твоето слово, и твоя дух, тогава кой от двамата те почита повече? — Който почита и трите, — отвърна кагана. Тогава философа рече: Затова и ние постъпваме по-добре, като поясняваме чрез пример и като слушаме пророците. Защото Исаия рече: „Чуй ме, Иякове и Израилю, когото аз призовавам; аз съм първият и аз съм последния; сега ме проводи Господ и неговия Дух“.[14]

Иудеите, които стояха наоколо му, запитаха го: Я ни кажи, как може женския пол да вмести в своята утроба Бога, когото не може да погледне, а камо ли да го роди? — С пръст като посочи към кагана и към първия му съветник, философа рече: Ако някой каже, че първия съветник не може да замести кагана, и че последния каганов служител може и кагана да замести и почет да му отдаде, кажете ми, как ще нарека тоя човек: умен ли или безумен? — Те му отговориха: Дори много безумен. — А философа запита иудеите: От всички видими творения, кое е най-достойно за почит? — Човекът, — отговориха

му, — защото е създаден според божият образ. — Философа тогава ги запита: Та не са ли глупави, които говорят, че Бог не може да се вмести в человека? Че той се вмести и в къпина, и в облак, и в буря, и в дим, когато се яви на Мойсея и на Йова. Някой като боледува, как може да цери другиго? Когато пък човешкия род е дошел до изчезване, от кого би могъл той пак да се обнови, ако не от самия творец? Кажете ми! Когато лекарят иска да наложи пластир върху болни, върху дърво ли ще го постави или върху камък? От това ще ли се излекува човек? И защо Мойсей, като простре ръце (към Бога), рече в молитвата си чрез Св. Дух: Затова, щедри Господи, не ни се явявай в каменен гръм и в тръбен глас, но се всели в нашата утроба, като отнемеш греховете ни! — Тъй казва Акила. — И тъй си разотидоха от обеда, като определиха ден за беседа по всички тези (въпроси).

§ 10. Пренията с иудеите продължават.

Когато седна пак с кагана, философа рече: Между вас само аз съм без род и без другари. Ние ще се препираме (по въпроса) за Бога, в чиито ръце е всичко, (дори) и нашите сърца. Обаче, когато ние говорим, което разберат онези, които са силни в словото, нека казват: Така е! — а което не разберат, нека запитат — ще им го поясним. А иудеите отговориха и казаха: И ние тачим буквата и духа на книгите. Я ни кажи: Бог кой закон даде на хората най-напред, Мойсеевия ли или този, о който вие се придържате? — Философа пък им отговори: Затова ли питате, та да се придържате о първия закон? — Да, защото о първия тряба (да се придържаме), — отговориха иудеите. А философът им забеляза: Щом като искате да се придържате о Мойсеевия закон, то откажете се съвсем от обрезанието. — Те му отвърнаха: Защо така говориш? — А философа ги запита: Кажете ми откровено: след обрезанието ли е даден първия закон или пък преди обрезанието? — Мислим, след обрезанието, — отговориха. Философа пак запита: След предаването заповедта Адаму и след падението

на Адама най-напред Бог не даде ли на Ноя закон, наричайки го завет? Защото (Бог) му рече: „Ето, с тебе, й с твоето семе, и с цялата ти земя, аз поставям моя завет, който ще се крепи на три заповеди";[15] и: „Всичко яжте, както и тревния зеленчук: и което е под небесата, и което е на земята, и което е във водата; само месо не яжте (понеже в кръвтта има божия душа)"; и: „Който пролее човешка кръв, вместо нея да се пролее неговата кръв".[16] Въпреки това, защо казвате, че трябва да се придържате о първия закон? — А иудеите му отговориха: Ние се придържаме о първия, Мойсеевия закон, обаче, него Бог не е нарекъл закон, а завет, както и по-рано беше (го) нарекъл заповед към человека в рая, а към Аврама — иначе: обрезание, а не закон; а друго е закон, друго е завет; и творецът е нарекъл двете неща с различни имена. — Философа пък им отговори: А аз ви казвам по този (въпрос) така: закона се нирича завет, защото Бог е казал на Аврама: „Влагам моя закон във вашата плът, той ще бъде знамение между мене и тебе".[17] И към Иеремия той се провиква: „Слушай (думите) на този завет, и кажи на Иудовите мъже и на иерусалимските жители, и кажи им: Така говори Господ Бог Израилев: проклет е человека, който не послуша думите на този завет, що аз заповядах на вашите отци в деня, в който ги изведох из египетската земя".[18] — На това иудеите отговориха: И ние смятаме така, че закона се нарича и завет, и колкото от тях се придържаха о Мойсеевия закон, всички угодиха Богу; и ние, които се придържаме о него, смятаме, че също ще бъдем (богоугодници), а вие, които въздигате друг закон, потъпквате Божия закон. — А Философа им каза: Ние хубаво правим. Ако да не бе се водил по обрезанието, а се придържаше о Ноевия завет, Аврам не би се нарекъл божи приятел; и Мойсей, след като написа нов закон, (отпосле) не се придържа о първия закон. По същия път ходим и ние: откак приехме от Бога закона, ние се придържаме о него, за да пребъжда твърдо божията заповед. Когато Бог даде Ною закон, той не му каза, че и друг ще даде, а че дава такъв,

който вечно ще пребивава в жива душа. Също когато даваше на Аврама обещанието, Бог не му възвести, че ще даде на Мойсея друг (закон). Но как вие тачите закона, когато чрез Иезикила Бог прогласи: Ще го изменя и друг закон ще ви дам! И Иеремия каза явно: „Ето, идат дни, говори Господ, и ще завещая на дома Израилев и на дома Иудов нов завет: не според завета, който завещах на вашите отци в деня, когато им поех ръката да ги изведа из египетската земя; и защото те престъпиха завета ми, и аз ги възненавидих, — ето моя завет, който ще завещая на дома Израилев. След онези дни, рече Господ, ще положа закона си в помислите им и ще го напиша в сърцата им, и аз ще бъда техен Бог, и те ще бъдат мои хора“.[19] Същият Иеремия пак рече: „Така говори Господ: Застанете на пътищата, и попитайте за вечните господни пътеки, и вижте, кой е най-прав път, и ходете по него, и ще намерите очищение на вашите души. Но те рекоха: Не щем да идем! — Поставих над вас пазачи (и казах): Слушайте гласа на тръбата. Но те рекоха: Не щем да слушаме! — Заради това слушайте, народи, и вие, които пасете стадата между тях“.[20] И веднага (прибави): „Слушай, землйо, ето аз ще докарам върху тези хора зло, плод на отвращението им, защото не внимаваха в моите слова и отфърлиха моя закон“,[21] що проповядваха пророците. Не само с това, но и с много други доводи из пророците ще докажа, че закона ще се изменя. — Ала иудеите го пресякоха: Наистина, всеки иудеин знае това, че ще бъде така, обаче още не е дошло време за помазаника. — А философът им рече: Защо си въобразявате така, щом виждате, че Иерусалим е разорен и че жертвите са престанали, и че се е сбъднало всичко, що са предсказали пророците за вас? Малахия явно се провиква за вас: „Немам моето благоволение във вас, говори Господ вседержител; жертва от вашите ръце не ще приема; защото от изтока до залеза на слънцето народите ще славят моето име и на всяко място ще му се принася тамян и чиста жертва, защото велико е моето име между народите, говори Господ вседержител“.[22] — Иудеите пък му отго-

вориха: (Значи), казваш това, че всички народи ще бъдат благословени в нас и обрезани в град Иерусалим. — А философа запита: Че защо Мойсей казва: „Ако слушате и изпълнявате всичко, пределите ви ще бъдат от Червеното море до Филистимското море, и от пустинята до река Ефрат“?[23] И ние просветените от божията слава народи от Авраамовото семе, което е излязло от Иесеевия корен и което е наречено чаяние на народите и светлина на цялата земя и на всичките острови, ще бъдем благословени. За онзи закон и за онова място пророците много не говорят. А Захария рече: „Радвай се много, дъщи Сионова: ето царя ти иде при тебе, кротък, възседнал на оселско жребе, рожба на яремник“.[24] И още: „Ще изтреби оръжието от Ефрема и конете от Иерусалим, и ще възвести мир на народите и властта му ще бъде от краищата на земята до краищата на вселената“.[25] А Яков рече: „Не ще прекъсне да управлява княз от Иуда, нито вожд от бедрата му, докле не дойде онзи, комуто всички ще се покорят и който е чаяние на народите“.[26] Като виждате всичко това да е станало, кого другиго чакате? От ангел научен, Даниил пък рече: (Определени) са 70 седмици, т. е. 490 години, преди вожда Христа да се запечата видението и пророчеството. — Как ви се чини, кое е желязното царство, което Даниил мисли под съневидението (Новохудоносорово)?[27] — Римското, — отговориха. — „А що е камъка, който се оттръгнал от планината без човешка ръка?[28] — ги запита философа. — Помазаният, — отговориха те, и пак го запитаха: Щом като онзи, за когото се разказва чрез пророците и чрез други неща, вече е дошъл, както казваш, то как и досега римското царство се държи на власт? — Философът отговори: Не се държи, премина то вече, както и други (царства), според съневидението, защото нашето царство не е римско, а Христово, както рече пророка: „Небесния Бог ще въздигне царство, което няма да се развали во веки; и царството му няма да премине в други люди, ще съкруши и довърши всички царства, а то ще стои вечно“.[29] Сега не е ли християнско царството, което се назовава с Христовото име? А

римляните почитаха идоли. Християните пък — едни от този, едни от онзи народ и племе — царуват в името Христово, както съобщава и пророк Исаия, говорейки ви: „Оставихте името си за насита на избраните ми; вас ще избие Господ, а служителите си ще нарече с друго име, което ще бъде благословено по цялата земя: защото те ще благославят истинаго Бога, и които се кълнат на земята, да се кълнат в небесния Бог“.[30] Не са ли се сбъднали всички пророчески предсказания, явно изречени за Христа? Исаия така разказва за неговото рождение от девица: „Ето, девица ще зачне, и ще роди син, и ще нарекат името му Емануил, — което ще рече: Бог с нас“.[31] А Михей рече: „И ти, Витлиеме, земя Юдова, не ставай най-малък между Юдовите воеводства, защото от тебе ще излезе вожд, който ще уварди моя народ, Израиля, и на когото изходите са из начало от дни вечни. Затова ще даде (воеводствата на Витлием) до времето на онази, която ще го роди“.[32] А Иеремия (каза): „Попитайте и вижте, мъж ражда ли? Защото е голям онзи ден, като него други не е имало; ще бъде време на утеснение за Якова, но ще се избави от него.“[33] И Исаия рече: „Даже преди да роди, преди да дойде раждането, родилката отбягна болките и роди от мъжки пол.“[34] — А иудеите пак възразиха: Ние сме от Симовото благословено семе, благословените от отца Ноя, а вие не сте. — След като обясни и това, (философа) каза: Благословението на вашият отец не е нищо друго, освен хвала Богу, до когото не ще достигне нищо друго. Защото (към Сима Ной) така е (казал): „Благословен Господ Бог Симов!“[35] а към Иафета, от когото ние произхождаме, рече: „Господ да разпространи Иафета и да се насели в селищата Симови.“[36] — Обяснявайки им въз основа на пророците и на други книги, (философа) не ги остави, докато сами не казаха: Така е, както ти казваш. — И пак запитаха: Защо вие, които се уповавате на човек, мислите, че ще бъдете благословени, когато книгите проклинат такъв (човек)? — Философът отговори: Та Давид проклет ли е или благословен? — Даже много благословен, — отговориха.

— Та и ние се уповаваме на онзи, на когото и той, — каза философжт. А пжк Давид каза в псалмите: „Защото (е) чоловек от моя свят, на когото се уповавах; този человек е Бог Христос."[37] А който се уповава на прост човек, то и ние го смятаме за прокжлнат. — Иудеите предложиха друг вжпрос, казвайки: Защо вие, християните, се отричате от обрезанието, когато Христос не го отфжрли, а го извжрши според закона? — Философжт отговори: Който най-напред каза на Аврама: „Това нека бжде белега между тебе и мене,"[38] той извжрши обрезанието като дойде; от онова (време) до тогова се изпжлнява, а по-нататжк не го остави да загине, ала (вместо него) даде ни крждението...*) Иудеите пак го запитаха: Защо мислите, че угаждате на Бога, когато се кланяте на идоли? — А философжт отговори: Най-напред се научете да правите разлика между икона и идол; и, като имате това пред вид, не нападайте християните, защото за този образ има десет имена вжв вашият език. Но и аз ще ви попитам: образ на скинията ли, що Мойсей виде на планината и свали, или образ на образа направи от джрво, кожа и козина с изкусно умение — подобен образ, личен херувим?[39] Понеже го направи тжй, заради това ще кажем ли, че вие отдавате чест и се кланяте на джрвото, кожата и козината, а не на Бога, който е дал в онова време такжв (образ)? Сжщото (важи) и за Соломоновия храм,[40] — понеже (и той) имаше херувимски и ангелски икони и много други изображения. Така сжщо и ние, християните, когато правим образи на божиите угодници, ние (им) отдаваме чест, като отлжчваме доброто от демонските образи; та и книгите (в едни случаи) хулят онези, които принасят в жертва своите синове и джщери и проповядват божи гняв, обаче, (в други случаи) ги вжзхваляват. — Иудеите пак запитаха: Може ли да не сте противни на Бога, щом като ядете свинско и заеш-

*) Пропускаме един вжпрос, зададен от иудеите, и Константиновият отговор, защото изказания груб реализжм не хармонира с благочестивия тон и дух на житието, както се изразява Н. Начов, (Библиотека, приложение на Цжрковен вестник, кн. XXI., стр. 66., забел. 26).

ко месо?[41] — Той им отговори: Пжрвия завет заповядва: „Всичко яжте, както и тревния зеленчук; за чистите всичко е чисто, за осквернените и сжвестта им се е осквернила.“[42] И Бог говори в битието: „Ето, всичко е твжрде добро,“ — но поради лакомията ви само малко нещо забрани. Той рече: „Яде Ияков, и се насити, и се отметна вжзлюбленият.“ И пак: „Седнаха хората да ядат и пият, и станаха да играят.“[43]

От многото, (що написа философа), това изложихме накратко, колкото да се помни. А който иска да дири сжщите тия беседи изложени подробно, ще ги намери в книгите му, — доколкото (ги) преведе нашият учител, архиепископ Методий, като ги раздели на осем части; тук ще види и (неговата) словесна сила от божията благодат подобна на горещ пламжк срещу противниците.

Като изслушаха всички тия и други подобни сладки негови думи, хазарския каган и неговите велможи му казаха: От Бога си изпратен тук за наше назидание. И понеже всички книги от него си изучил, ти всичко ни разясни по ред, като всички ни наслади до насита с медените слова на светите книги. Ала ние сме неуки хора: ние вярваме в това, че ти си от Бога. Ако желаеш още повече да се успокоят нашите души, с притчи ни обяснявай по ред всичко, за което те питаме. — Така си разотидоха да си отпочинат.

§ 11. Тжржество на християнството.

Като се сжбраха на другия ден, (хазарите) му казаха: Почтени мжжо, чрез притчи и ум покажи ни вярата, която е най-добра от всички. — И философжт им отговори: Един мжж и неговата жена били много почитани и обичани от някой-си цар. Но щом сжгрешили, (царя) ги изгонил из земята (си). Като живели там много години, народили деца в сиромашия. Когато се сжбирали, децата се сжветвали, по кой пжт пак биха се вжзвжрнали в пжрвото (си) положение. Едното от тях изказало едно мнение, другото — друго, а третото пжк — сжвсем друго. На

кое мнение би трябало да се спрат? Не ли на най-доброто? — А те му отговориха: Та защо говориш така? Всеки му се чини, че неговото мнение е по-добро от онова (на другите). Иудеите смятат, че тяхното (учение за вярата) е по-добро от онова (на другите), сарацините — също тъй, и другите — пак тъй. Поясни ни да разберем, кое от тези (учения) е най-доброто. — Философът отговори: Огънят изпитва златото и среброто, а човека с разум отлъчва лъжата от истината. Но кажете ми: от що произлезе първото падение? не ли от гледането, и от сладкия плод, и от пожелание за божественото? — Те отговориха: Така е. — А философа каза: Ако на едного, след кото е ял мед, (и на други), след като е пил студена вода, стане лошо, и дойде един лекар и каже (на първия): Още по-много мед като изядеш, ще оздравееш, — а на онзи, който е пил студена вода, каже: Като се напиеш със студена вода и застанеш гол на студа, ще оздравееш, — (и ако след това дойде) друг лекар и не каже същото, а заповяда противно лекуване: (първия) да пости и вместо мед да пие горчиво, а (другия) вместо студено да пие топло и да се грее, тогава кой от двамата по-изкусно лекува? — Всички отговориха: Който заповядва противното лекуване, защото похотната сласт тряба да се умъртвява с горчивината на този живот, а гордостта — със смирение; всяко нещо тряба с нему противното да се лекува. И ние казваме: Дърво, което изпърво ражда бодли, сетне ражда сладък плод. — А философа забеляза: Добре казахте. (Изпърво) и Христовия закон открива суровостта на божия живот, ала отпосле във вечните жилища принася стократно плод. — Един от тези съветници, който познаваше добре сарацинската злоба, попита философа: Гостенино, кажи ми, защо вие не почитате Мохамеда? В своите книги той много е похвалил Христа, казвайки: „Велик пророк се е родил от девица, Моисеева сестра, мъртви е възкресявал и всякакви рани е лекувал с величава сила.“ 44 — Философа му отговори: Нека кагана двама ни отсъди. Но я кажи: ако Мохамед е пророк, как ще вярваме на Даниила? А пък този рече: До Христа всяко

видение и пророчество ще престане. Че (Мохамед) как може да бъде пророк, щом като се е явил след Христа? Ако него наречем пророк, то ще отфърлим Даниила. — Мнозина от тях забелязаха: Каквото е говорил Даниил, говорил го е чрез божия дух. А за Мохамеда всички знаем, че е лъжец и пагубник на общото спасение; най-хубавите си лъжовни учения е измислил за зло и срамотия. — А първия между тях съветник каза на сарацинските приятели: С божията помощ този гостенин свали на земята всичката еврейска гордост, а вашата зафърли зад реката, защото е скверна. — А пък към всички каза: Както Бог е дал на християнския цар съвършена мъдрост и власт над всичките народи, така той е дал у тези народи и (съвършена) вяра, и без нея никой не може да прекара вечен живот. Богу слава во веки! — Амин! — отвърнаха всички. (Тогава), просълзен, философа се обърна към всички: Братя, отци, приятели и чеда! Ето, Бог даде разбиране и достоен отговор на всичко; ако ли има още някой, който да се противи, нека дойде да оборва или да бъде оборен. Който е съгласен с това, нека се покръсти в името на Св. Троица, а който неще — аз съвсем не съм виновен за това, ала той ще види (истината) в съдния ден, когато Ветхия по дни седне да съди всички народи като Бог.[45] — Те отвърнаха: Ние не сме врази на себе си и повеляваме тъй: полека-лека, който може, нека се кръщава доброволно, който иска — (дори) от днес; а който от вас се кланя към запад, или се моли на еврейски, или държи сарацинската вяра, скоро ще приеме смърт от нас.

И така си разотидоха радостни. От тях се покръстиха до 200 души, като се отказаха от поганските гадости и от незаконните женитби. А пък кагана написа такова писмо на царя: Господарю, изпратил ни си такъв мъж, който ни обясни чрез слово и дело, че християнската вяра е свята; и като разбрахме, че това е същинската вяра, заповядахме да се покръстят самоволно, надявайки се, че и ние ще направим същото. Ние всички сме другари и приятели на твоето царство и сме готови да ти служим,

дето поискаш. — Когато да изпрати философа, кагана започна да му дава много дарове, ала той не ги прие, казвайки: Дай ми, колкото пленени гърци имаш тук; за мене то е по-хубаво от всички дарове. — Като ги събраха до 200 души, дадоха му ги. И радостно пое той своя път.

§ 12. Между фулския народ.

Когато стигнаха до безводни пусти места, (Константин и неговите съпътници) не можаха да понасят жаждата. Намериха в (едно) мочурище малко вода, ала не можаха да пият от нея, понеже беше (горчива) като злъч. След като всички се разпръснаха да дирят вода, (философа) каза на брата си Методия: Вече не мога да търпя да жадувам, я гребни от тази вода! Този, който някога превърна за израилтяните горчивата вода в сладка, той ще утеши и нас двама ни. — Като гребнаха, двамата я намериха студена и сладка като медовина. И след като пиха, прославиха Бога, който извърши това на своите раби. Когато вечеряха с архиепископа в Херсон, философа му рече: Благослови ме, отче, както баща ми би ме благословил! — Когато някои го запитаха насаме, защо направи това, философът отговори: Наистина утре ще ни остави и ще отиде при Господа. — Така и стана — пророчеството му се сбъдна.

У фулското племе имаше голям дъб, сраснат с череша, под който извършваха треби; наричаха го с името Александър; на женския пол не позволяваха да пристъпи при него, ни при требите в негова чест. Като чу за него, философа не се помая да не се потруди за тези (хора) и, като застана между тях, каза им: Елините са отишли в вечната мъка, задето като на Бога се кланяха на небето и на земята, такова велико и добро творение, ами как ще се избавите от вечният огън вие, които се кланяте на дърво, най-простата вещ, което е приготвено за огън? — Те му отговориха: Не от сега сме започнали да вършим това, а сме го наследили от нашите бащи; дъбът изпълнява всичките ни молби, а най-вече той изпраща много дъжд. И как ще извършим това (— да изго-

рим джба), което никой от нас не е дрљзнал да извљрши? Ако някой би дрљзнал да извљрши това, смљрт ще го сполети, а ние не ще видим джжд до край. — А философа им каза: Че Бог говори в Писанието за вас, а вие защо се отмятате от него? От името на Господа Исаия велегласно говори: „Ида да сљбера всичките народи и езици; и те ще дойдат и ще видят славата ми, и ще туря знамение между тях, и спасените от тях ще изпратя у народите — в Тарсис, Фул, Луд, Мосох, Тубан и Елада и в далечните острови, които не са чули името ми; и ще проповядват славата ми между народите, говори Господ вседержител."[46] И пак: „Ето, аз ще изпратя много рибари и ловци, и ще ви изловят из хљлмовете и из скалите."[47] Братя, познайте Бога, който ви е сљтворил. Ето Евангелието на новия божи завет, в който сте се крљстили.

След като ги придума така сљс сладка реч, заповяда им да отсекат дљрвото и да го изгорят. Старейшината им се поклони, приближи се до Евангелието и го целуна; и всички така (направиха). Като взеха от философа бели свещи, пеейки, отидоха при дљрвото. Фисософа пое секирата и като удари (дљрвото) 33 пљти, заповяда на всички да го секат, да го изкоренят и изгорят. Още в сљщата нощ Бог изпрати джжд, и с голяма радост прославиха Бога, а Бог се зарадва много на това.

§ 13. Врљщане в Цариград. — Соломоновата чаша.

Философљт отиде в Цариград. И след като виде царя, седейки в цљрквата на светите апостоли живееше безмљлвно, молейки се Богу. В Св. София имаше чаша от скљпоцен камљк, Соломоново изделие, вљрху която с еврейски и самарянски букви бяха написани стихове, що никой не можеще нито да прочете, нито да разясни. Като взе чашата, философа ги прочете и разясни. Пљрвия стих беше тљй: Чашо моя, чашо моя, предсказвай, докато звездата (изгрее)! За питие бљди на Господа Пљрвенец, който бди нощя! — След него вторият: От друго дљрво направена за вкусване Господне; с радост пий и се опий, и

извикай: алилуия! — След него третият: Ето князът; и целия събор ще види неговата слава, и цар Давид сред него. — А след него написано числото: 909°. — Като пресметна по-точно, философа намери, че от дванадесетата година от Соломоновото царуване до рождението на Христа (има) 909 години. А това беше пророчество за Христа.

§ 14. Моравските пратеници в Цариград. — Изнамиране на славянската азбука.

Когато философа се радваше в Бога, пак пристигна нова вест и (му се откри) работа не по-малка от първата. Подучен от Бога, моравския княз Ростислав се посъветва със своите (подвластни) князе и с моравците и изпрати (пратеници) до царя Михаила, говорейки: За нашите хора, които се отказаха от поганството и приеха християнството, ние нямаме такъв учител, който да ни обясни на наш език истинската християнска вяра, та и другите страни, виждайки това, да направят като нас. Затова, господарю, изпрати ни такъв епископ и учител. От вас по вси страни винаги изхожда добър закон. — Като свика съвет, царя призова Константина философ и го накара да изслуша тази молба. И (му) рече: Философе, зная, че си много уморен, но ти тряба та отидеш там; освен тебе други никой не може да свърши тази работа. — А философът отговори: Макар и да съм телесно уморен и болен, с радост ще отида там, ако имат букви в своя език. — Царя му каза: Дядо ми, и баща ми, и много други, които са дирили (да узнаят) това, не са го открили, та как аз мога това да открия? — А философа забеляза: Че върху вода кой може да напише беседа, без да бъде наречен еретик? — Царя пък му отговори заедно с уйка си Варда: Ако ти поискаш това, то може да ти го даде Бог, който дава и на всички, които просят без двоумение, и отваря на онези, които похлопат.[48] — Като си отиде, по предишния (си) обичай философа се предаде на молитва и с други сподвижници. Понеже се вслушва в молитвите на своите раби, Бог веднага му се яви; и тутакси състави буквите и започна да пише

евангелската беседа: „В началото бе Словото, и Словото бе у Бога, и Словото бе Бог,“[49] и т. н.

Царя се зарадва и със съветниците си прослави Бога. И изпрати философа с много дарове, като написа до Ростислава такова писмо: Бог, който заповядва всекиму „да дойде до познание на истината“[50] и да се домогне до по-голям чин (на нравствено съвършенство), като виде твоята вяра и подвиг, и сега, в наши години, направи (такова нещо), като яви буквите във вашият език, каквото (нещо) по-рано не е било, освен в най-старо време, та и вие да се причислите към великите народи, които славят Бога на свой език. И изпратихме ти тогова, комуто Бог яви буквите, мъж почетен и благочестив, много учен и философ. И приеми този дар, по-добър и по-почтен повече от всяко злато и сребро, и от скъпоцен камък, и от нетрайното богатство. Стани с него да утвърдиш бързо работата и от все сърце да подириш Бога; ала и общото спасение не пренебрегвай, но подтикни всички да не се ленят, а да поемат истинския път, та (тогаз) и ти, с подвига си след като си ги научил да познават Бога, да получиш вместо него наградата си и в този и в бъдащия век за всички онези души, които ще повярват в нашия Бог Христос: от сега и до край като оставиш на идещите поколения своя помен, подобно на великия цар Константин.

§ 15. Братята в Моравия. — На път за Рим.

Когато пристигна (философа) в Моравия, Ростислав го прие с голяма чест, събра ученици и (му) ги предаде да ги учи. В кратко време като преведе целия църковен чин, запозна ги с утринната, часовете, вечернята, малката вечерня и с литургията. И, според предсказанието на пророка, ушите на глухите се отвориха да чуят евангелското слово, а езика на гъгнивите стана ясен.[51] На това Бог се зарадва, а дявола се посрами. Когато се ширеше Божието учение, още от начало злия завистник, проклетия дявол, не търпе това добро, а, като влезе в своите съсъди, започна да подбужда мнозина, говорейки им: По този начин не се слави Бог, защото, ако това беше угод-

но нему, той не би ли могъл да направи, щото още от начало и те (т. е. словените) да славят Бога, пишейки с букви своите беседи? А пък той е избрал само три езика: еврейски, гръцки и латински, чрез които тряба да се прославя Бог. — Които говореха това, бяха латински съмишленици: архиереи, иереи и ученици. След като се бори с тях, както Давид с инородците, и гя победи с (помощта на) евангелското слово, нарече ги триезичници и пилатовци, защото Пилат беше написал надписа върху Господния кръст на тези три езика. И не само това единствено говореха, а проповядваха и друго безчестие, като казваха, че под земята живеят хора с големи глави; че всяка гад е творение на дявола; че ако някой убие змия, чрез това ще се избави от девет гряха; че ако някой убие някого, три месеца да пие от дървена чаша, без да се докосва до стъклена; освен това, те не пазеха да не се извършват жертвоприношения според някогашния (езически) обичай и да не се извършват нечестни женитби. Всички тези (заблуби) като изсече като тръне, философа ги подпали със словесния огън, говорейки, както пророка бе казал по този (въпрос): „Принеси Богу жертва на хвала и отдай на Вишния своите обети.[52] Жената на младостта си не напущай, защото, ако я напуснеш, след като си я възненавидел, нечестие ще покрие твоята похот, казва Господ вседержител.[53] (Затова) внимавайте в духа си и никой от вас да не оставя жената на младостта си. А направихте онова, що аз ненавидех; защото Бог стана свидетел между тебе и жената на младостта ти, която ти остави; и тя е твоя другарка и жена на завета ти."[54] — И в Евангелието Господ казва: „Чухте, че е речено на древните: не прелюбодействувай! Но аз ви казвам, че всеки, който гледа жена за да я пожелае, вече той е прелюбодействувал в сърцето си с нея."[55] — И пак: „Казвам ви: който си напусне жената, освен по причина на прелюбодеяние, прави я да прелюбодействува; и който се ожени за напусната, прелюбодействува."[56] — И апостола рече: „Което Бог е съчетал, човек да го не разлъчи."[57]

Като навжрши 40 месеца в Моравия, (философжт) отиде (в Рим) да освети учениците си. Когато отиваше той, панонския княз Коцел го прие и, обхванат от силна любов да изучи словенските книги, предаде му до 50 ученика да се учат на тях. И като му отдаде голяма почет, изпрати го нататжк. Понеже проповядваше евангелското учение даром, (философа) не взе нито от Ростислава, нито от Коцеля ни злато, ни сребро, ни друго нещо; ала от двамата измоли само 900 пленици и ги отпусна.

§ 16. Прение с триезичниците ввв Венеция.

Когато философа беше вжв Венеция, епископи, попове и черноризци налетяха вжрху него като врани врж з сокол и подигнаха триезичната ерес, говорейки: Човече, кажи ни, защо сега си сжздал книги на словените и ги поучаваш, щом като те (книгите) не са открити от никого от по-рано, нито от апостолите, нито от римския папа, нито от Григория Богослов, нито от Иеронима, нито от Августина? Ние знаем само три езика, чрез които тряба да се слави Бог в книгите: еврейският, елинският и латинския. — Философжт им отговори: Бог не изпраща ли джжд еднакво за всички? Сжщо тжй и слжнцето не свети ли на всички?[58] И не дишаме ли еднакво всички вжздух? И как вие не се срамувате, като признавате само три езика и като повелявате, щото всички други народи и племена да бждат слепи и глухи? Пояснете ми, Бога ли смятате за безсилен, та не може да направи (и другите да се просветят) или го смятате за завистник, та не желае това? Че ние познаваме много народи, които разбират книги и които славят Бога всеки на свой език. Известни са следните: арменци, перси, авазги, ивери, сугди, готи, авари, тирси, хазари, араби, египтяни, сирийци и много други. Ако ли не искате да разберете от тия (примери), поне от Писанието познайте Бога. Давид се провиква: „Пейте Господу, всичка земля, пейте Господу песен нова.“[59] И пак: „Вжзкликнете Господу, всичка земля, пейте и радвайте се, и вжзпейте.“[60] А другаде: „Всичката земя да ти се поклони и да те вжзпее, и да вжзпее твое-

то име, Вишний."[61] И пак: „Хвалете Бога, всички народи, похвалете го, всички люди, и всяко дихание да хвали Господа."[62] В Евангелието пък се казва: „Колкото от тях го приеха, даде им власт да бъдат божии чеда."[63] И пак в същото: „Не се моля само за тях, но и за онези, които ще повярват в мене чрез тяхното слово, та да бъдат всички едно, както ти, Отче, си в мене и аз в тебе."[64] И според Матея (Бог) рече: „Даде ми се всяка власт на небето и на земята. Идете, прочее, научете всички народи, кръщавайте ги в името на Отца, и Сина, и Св. Дух; учете ги да пазят всичко, що съм ви заповядал. И ето, аз съм с вас през всичките дни до скончанието на века, амин."[65] И според Марка (Бог) рече: „Идете по всичкия свят и проповядвайте Евангелието на всяка твар; който повярва и се кръсти, ще бъде спасен, а който не повярва, ще бъде осъден. Онези, които повярват, ще бъдат последвани от тези знамения: с моето име бесове ще изпъждат, и нови езици ще говорят."[66] И към вас, законоучителите, казва: „Горко вам, книжници и фарисеи, лицемери, дето затваряте царството небесно пред человеците; защото вие не влязвате, та не оставяте да влязат в него, които искат да влязат."[67] И пак: „Горко вам, законници, защото взехте ключа на знанието, и сами не влязохте, та и забранихте на тези, които искаха да влязат."[68] А към коринтяните Павел рече: „Искам вие всички да говорите езици, а още повече да пророчествувате; защото, който пророчествува, по-горен е от тогози, който говори езици, освен ако не тълкува, за да приеме и църквата поука. И сега, братя, ако дойда при вас и говоря (незнайни) езици, какво ще ви ползувам, ако ви не говоря с откровение, или с познание, или с пророчество, или с поучение? И въздушните (неща), които издават глас — свирка или гусла, ако по свирнята не издават различие, то как ще се познае, кога се свири със свирки и кога се свири с гусли? Защото, ако тръбата би издала неопределен глас, кой ще се приготви за бой? Така и вие, ако с езика си не дадете разумни слова, как ще се познае това, което говорите? Защото на вятър ще говорите. Също тол-

коз вида гласове се случват на света, и ни един от тях не е без значение: ако не позная значението на гласа, ще бъда чужденец за този, който ми говори; и този, който говори — за мене чужденец. Така и вие, понеже сте ревнители на духовните (дарования), старайте се да се преумножат у вас за назидание на църквата. Затова, който говори с език (незнаен), нека се моли (за дарбата и) да тълкува. Защото ако се моли по език (незнаен), духа ми се моли, а ума ми остава безплоден. И тъй, що е? Ще се моля с духа си, ще се моля и с ума си; ще пея с духа си, ще пея и с ума си. Ако словословиш с духа си, онзи, който заема мястото на простака, как ще рече на твоята молба „амин", щом не знае, що говориш? Защото ти благодариш добре, но другия, (който е неразумен), не се поучава. Благодаря на моя Бог, че от всички ви повече езици говоря; но в църква предпочитам да изговоря пет думи с ума си, за да поуча и други, нежели десетки хиляди думи с език (незнаен). Братя, не бивайте деца по ум, но по злоба, а по ум бъдете съвършени. В закона е писано: с други езици и с други устни ще говоря на този народ, и нито така ще ме послушат, казва Господ. Затова езиците са белег не за тези, които вярват, но за тези, които не вярват; а пророчеството е не за тези, които не вярват, а за тези, които вярват. И тъй, ако се събере всичката църква наедно и всичките заговорят по (незнайни) езици, и влязат някои простаци или невереущи, не ще ли рекат, че сте полудели? Ако ли всички пророчествуват, и влезе някой простак или невереущ, той от всичко се изобличава и от всичко се изпитва, и тайните на сърцето му стават явни; и тъй, ще падне на лицето си, ще се поклони Богу и ще изповядва, че наистина Бог е между вас. И тъй, братя, що има? Когато се събирате, всеки от вас псалом има, поучение има, език има, тълкование има: всичко да бива за поука. Ако ли някой говори с език (незнаен), (да говорят) по двама или най-много по трима, и наред, а един да тълкува. Ако ли нема тълкувател, да мълчи в църква и да говори на себе си и Богу. А пророците да говорят

двама или трима, а другите да разсѫждават; ако ли някому, който седи, дойде откровение, пѫрвия да млѫкне. Защото един след други всички можете да пророчествувате, всички да се научават и утешават. И пророческите духове сѐ покоряват на пророците: защото Бог не е Бог на немирство, но на мир, както по всичките цѫркви на светците. Жените ви да мѫлчат в цѫрквите, защото не им е повелено да говорят, но да се покоряват, както и закона казва; ако ли искат да научат нещо, да питат мѫжете си у дома, защото е срамотно на жени да говорят в цѫрква. Словото божие от вас ли излезе? Или е достигнало само до вас? Ако някой мисли, че е пророк или духовен, нека узнае, че това, което ви пиша, е заповеди Господни. Но ако някой не разумява, да не разумява! Затова, братя, имайте ревност да пророчествувате, и не забранявайте да говорят езици. Всичко да бива благообразно и редовно."[69] И другаде говори: „И всеки език да изповядва, че Исус Христос е Господ за слава на Бога Отца, амин."[70] — С тези и с още много други думи (философа) ги посрами, остави ги и си замина.

§ 17. Тѫржествен прием в Рим.

Като узна за философа, римския папа изпрати за него. А когато той дойде в Рим, самия папа Адриян с всички граждани, носейки свещи, излезе да посрещне него, който носеше и мощите на св. Климента, мѫченик и папа римски. И тутакси Бог извѫрши преславни чудеса тук: излекува разслабен човек, и много други се излекуваха от различни недѫзи; така сѫщо и плениците, които се обѫрнаха кѫм Христа и св. Климента, се избавиха от онези, които ги бяха пленили. Като прие словенските книги, папата ги освети и положи в цѫрквата на св. Мария, която се нарича Фотида, и извѫршиха над тях света служба. След това папата заповяда на двама епископи, Формоз и Гаудерих, да посветят словенските ученици; и щом се посветиха, веднага отслужиха на словенски език служба в цѫрквата на свети апостол Петѫр. А на другия ден служиха в цѫрквата на

св. Петронила, а на третия ден служиха в църквата на св. Андрея, а от там пък в църквата на великия вселенски учител, апостол Павел. И цялата нощ служиха, славословейки на словенски, а на утре пък отслужиха служба над неговия свет гроб, имайки на помощ епископа Арсения, който беше един от седемтех епископи, и библиотекаря Анастасия. А философа със своите ученици не спираше да въздава Богу достойна хвала за това. А римляните постоянно прииждаха при него и го разпитваха за всичко, и два и три пъти получаваха разяснение от него. Някой-си евреин пък, който също така идваше, се препираше с него и веднаж му каза: Според изчислението на годините, още не е дошъл Христос, за когото говорят пророците, че щял да се роди от девица. След като пресметна годините от Адама по родове, философа подробно му доказа, че е дошъл (Христос) и (пресметна дори), колко години има от тогава до сега. И след като го вразуми, отпусна го.

§ 18. Смърт и погребение на Кирила в Рим.

Много трудове сполетяха философа, та заболе. И когато понасяше болестта много дни, веднаж, след като виде божие явление, той почна да пее така: Духа ми се възвиси и сърцето ми се възрадва за тези, които ми казаха: Да влезем в Господния дом! — И като се облече в почестни дрехи, така прекара целия този ден, радвайки се и говорейки: От сега аз вече не съм служител нито на царя, нито никому другиму на земята, а само на Бога вседержител: не бях, бидох и съм во веки, амин. — На утрешния ден се облече в свет монашески образ, и, като прибави към светлината светлина, нарече си име Кирил. И в този (съвършен монашески) образ прекара 50 дни. А когато наближи часа да приеме покой и да се представи във вечните жилища, след като повдигна ръце към Бога, помоли се със сълзи (на очи), говорейки така: Господи, Боже мой, който си създал всички ангелски чинове и безплътни сили; който си разперил небето и основял земята, и всичко, що съществува, си привел от небитие в битие; който винаги слушаш онези,

които изпълняват волята ти и се боят от тебе и спазват заповедите ти, чуй моята молитва и запази верното си стадо, при което беше оставил на служба мене, неспособният и недостоен твой раб! Избави го от безбожната и поганска злоба на тези, които те хулят, и погуби триезичната ерес, и направи много да порастне църквата ти, и обедини всички в единодушие, и създай изредни хора, които да мислят еднакво за твоята истинска вяра и право изповедание, и вдъхни в сърцата им словото от усиновението си! Ако си приел нас, недостойните за проповядване на Евангелието на твоя Христос, които залягаме в добри дела, и които вършим угодното на тебе — твой дар е. Които ми беше предал, като твои, предавам (ги пак) на тебе: вкарай ги в ред с крепката си десница и ги покрий с покрова на крилете си, та всички да хвалят и славят името на тебе — на Отца, и Сина, и Св. Дух, амин! — Целуна всички със светото целуване и рече: Благословен (да бъде) Бог, който не ни даде за лов на зъбите на нашите невидими врази, а съкруши тяхната мрежа, и ни избави от загинване! — И така почина в Господа, бидейки на 42 години, в 14. ден от месец февруарий, втори индикт, а от сътворението на този свят в 6377. год. (=869).

И папата заповяда на всички гърци, които бяха в Рим, а така също и на римляните, които бяха се стекли със свещи, да пеят над него и да го съпроводят, както биха направили на самия папа. Това и сториха. А брат му Методий съобщи на папата, казвайки: Майка (ни) ни е заклела, че който от нас умре по-рано, (другия) да го пренесе в своя братски монастир и там да го погребе. — И папата заповяда да го поставят в ковчег и да заковат ковчега с железни гвоздеи. И така го държа седем дни, готвейки (го) за път. Обаче, римските епископи казаха на папата: Понеже Бог е довел тука тогова, който е ходил по много земи, и тук е приел душата му, като почетен мъж нему му се пада да бъде погребан тука. — А папата отвърна: Заради неговата светост и любов, след като наруших римският обичай, ще го погреба в моя гроб в църквата на светият апостол Петър. — А Методий

му рече: Понеже мене не послушахте и не ми го дадохте, то, ако обичате, нека почива в цжрквата на св. Климента, с когото е дошжл и тук! — И папата заповяда така да се направи. И когато изново се сжбраха и щяха да го проваждат с чест с целия народ, епископите казаха: Отворете ковчега да видим, да не би да е взето нещо от него! — И макар че много се мжчиха, по божие повеление не можаха да отковат ковчега. И така с ковчега го положиха в гроба, в десната страна на олтаря в цжрквата на св. Климента, кждето започнаха да стават много чудеса; римляните като видяха тия чудеса, още по-хубаво се привжрзаха кжм неговата светост и почит; и като нарисуваха иконата му над неговия гроб, започнаха да палят над него дене и нощя, хвалейки Бога, който прославя така (тези), които него славят. Защото нему е славата, и честта, и поклонението во веки веков. Амин.

Помен и житие
на нашия блажен отец и учител Методий, архиепископ Моравски.

— В шестия ден на месец април. —

Господи! Благослови, отче!

§ 1. Увод — божиите избраници.

Благият и всемогжщ Бог, който от небитие е сжтворил в битие всичко, видимо и невидимо, и го е украсил с всяка красота, за която някой като мисли постепенно, може да разбере и да познае онгова, който е сжздал такива дивни и множество дела — защото по величието и добротата на делата се отгатва чрез размишление и техния сжздател; (Бог), когото ангелите вжзпяват с трисвет глас, а всички правоверни прославяме в Св. Троица, сиреч, в Отца, и Сина, и Св. Дух — [т. е. три сжщества, които някой може да нарече три лица, ала в едно божество, защото преди всякакжв час, време и година и свржх всякакжв ум и разум неплжтен самият Отец е родил Сина, както рече премждростта: „Преди (да се поставят) всички хжлмове, аз бях роден;“[1] а след като се вжплжти (Христос) в последните години заради нашето спасенне, в Евингелието самото божие слово рече с пречисти уста: „Аз сжм Отец и Отец е в мене;“[2] от този Отец произхожда и Св. Дух, както самия Син е казал чрез божия глас: „Духа на истината, който изхожда от Отца, (той ще свидетелствува за мене)“[3]: този Бог, след като сжздаде цялата твар, — [както каза Давид: „Сжс словото Господне станаха небесата и с диханието на устата му — всичкото им воинство; защото той рече, и стана; той заповяда, и се сжздаде,“[4]] — най-напред сжтвори человека, като взе от земята пржст и чрез животворно дихание от себе си като вджхна душа, и дар да говори, и власт над себе си, (и му позволи) да влезе в рая, като му предаде изкусителната заповед, та да пребжде

безсмъртен, ако я опази, или да умре по своя воля, а не по божие повеление, ако я наруши. Като виде человека, удостоен с такава почет и така поучен, на снова място, от което падна поради своята гордост, дявола направи, щото той да наруши заповедта; и Бог изгони человека из рая и го осъди на смърт. И оттогава дявола започня да подучва и да мами человеческия род чрез множество лукавства.

Но поради голямата си милост и любов Бог не изостави человека до край, а след някое време избра мъже и техните дела и подвизи съобщи на хората, та, след като се уподобят на тях, всички да се упътят към доброто. Такъв беше Енох, който пръв се осмели да нарече името Господне. После, след като угоди на Бога, Енох се помина. Между своя род намери се праведния Ной и от потопа се спаси в ковчег, пак да се напълни и украси земята с божии създания. След подялбата на езиците, когато всички се забъркаха, Аврам позна Бога и се нарече негов другар и получи обещанието: „В твоето семе ще се благословят всичките народи.“[5] По подобие на Христа, на планината Исак биде пренесен в жертва. Яков погуби идолите на тъста си, и виде лествица от земята до небето и възлизащите и слизащите по нея божи ангели, и в Христа предсказа за своите благословени синове. Изпратен от Бога, Йосиф нахрани народа в Египет. Книгата на авситидинския праведен, истинен и непорочен Йов разказва, че, след като прие изкушението и го претърпе, биде благословен от Бога. С Арона Мойсей се нарече между божиите иереи бог Фараонов и наказа Египет; изведе божиите люди, денем (воден) от светъл облак, а нощя — от огнен стълп; и раздвои морето, (божиите люди) преминаха по сухо, а египтяните потопи; и в безводната пустиня напои народа с вода и го насити с ангелски хляб и птици. И след като се разговори с Бога лице срещу лице, както на человека е допустимо да се разговаря с Бога, предаде народу закон, написан с божия пръст. След като воюва с противниците, Исус Навин подели земята между божиите люди. Съдиите също тъй извършиха много победи. Откак получи бо-

жията милост, Самуил пък помаза и постави царете с Господнето слово. С кротост Давид уварди хората и (ги) научи на божествени песни. Откато получи от Бога от всички хора най много мъдрост, Соломон създаде множество добри поучения чрез притчи, макар и сам да не (ги) довърши. Чрез глад след като разкри човешката злоба, и възкреси мъртвото дете, и със слово сне огън от небето, и изгори мнозина, и чрез чудния огън изгори жертвите, и уби умразните иереи, Илия се възкачи на небето на огнена колесница с коне, като даде на ученика (си) двоен дух. Като получи милост, Елисей извърши двояки чудеса. Останалите пророци, всеки на своето време, предсказаха за дивните неща, които имаше да се сбъднат. След тях бе Иоан, великия посредник между Ветхия и Новия Завет, Христов кръстител и свидетел и проповедник на живите и мъртвите. Светите апостоли Петър и Павел с останалите Христови ученици осветиха цялата земя, като обходиха подобно на мълния целия свят. След тях мъчениците измиха мръсотата с кръвта си, а приемниците на светите апостоли, след като покръстиха царете, с много подвизи и труд унищожиха езичеството. Подпомогнат от великия цар Константин, като събра първия събор в Никея, почтения Силвестър с 318 отци победи Ария и прокле него и неговата ерес, що беше повдигнал срещу Св. Троица, както някога Аврам бе избил царете с 318 младенци и бе приел благословия, и хляб, и вино от Салимския цар Мелхиседек, (който) пък беше иерей на вишния Бог. Дамас и Григорий Богослов пък с 150 отци и с великия цар Теодосий в Цариград потвърдиха светия Символ, т. е. „Вярвам в единаго Бога," а осъдиха Мокедония, проклеха него и неговата хула, що говореше против Св. Дух. Целестин и Кирил с 200 отци и с другия цар (Теодосий II) в Ефес унищожиха Нестория с всичкото (му) бледословие, що говореше против Христа. Лъв и Анатол с правоверния цар Маркиян и с 630 отци в Халкидон проклеха Евтиховото безумие и бледословие. Вигилий и богоугодният Иустин с 165 отци като събраха петия събор и като издириха. . . проклеха. Апо-

столския папа Агатон с 270 отци и почтения цар Константин смазаха на шестия сѫбор много заблуждения и като прогониха (смутителите), проклеха ги заедно с всичките им привѫрженици, именно: Теодор Фарански, Сергий и Пирон, Кир Александрийски, Енорий Римски, Макарий Антиохийски и другите техни сѫмишленици, а християнската вяра затвѫрдиха, като я положиха вѫрху истината.

§ 2. Методий. — Словенски управник.

А след всички тези (мѫже) милостивия Бог, „който желае всеки човек да бѫде спасен и да дойде до познание на истината,“[6] в наше време, заради нашия народ, за който никой никога не бе се погрижил, вѫздигна на добѫр чин нашият учител, блажения Методий, на когото всичките добродетели и подвизи като прилагаме кѫм тези угодници по единично, (за да се сравнят с техните добродетели и подвизи), ние няма да се посрамим. Защото на едни от тях беше равен, от малцина от тях — по-малѫк, а от другите — по-голям; (хората) на словото надмина с дело, а тези на делото надмина сѫс слово. Като се уподобяваше на всички, той даваше пример на всичко: страх божий, пазене на заповедите, с плѫтска чистота прилежни молитви и свети дела, слово силно и кротко — силно за непослушните, а кротко за послушните, — гняв, спокойствие, милост, любов, мѫка и тѫрпение, — бивайки все (и вся) за всичко, за да придобие всичките.[7] Както личеше от неговия вѫншен вид, не беше от прост род и от двете страни (— и по майка, и по баща), но от много добѫр и почтен род, отдавна познат на Бога, на царя и на цялата Солунска област. Според това пѫк и препирниците, които го обичаха от детинство водеха (с него) почтени беседи, докато царя, след като узна за неговата бистрина (на ума), не му предаде да управлява словенско княжество, а пѫк аз казвам, — като да предугаждаше, че ще го изпрати за учител и пѫрви архиепископ на словените, — да би се опознал с всичките словенски обичаи и да би ги (словените) обикнал постепенно.

§ 3. Монах на Олимп.

Като навърши много години в това княжество и виде безбройно много тревоги в тоя живот, напъти волята на земната тъма към небесни мисли, защото не желаеше да тревожи честитата душа с неща, що не пребъждат вечно. И като намери време, напусна княжеството; и като отиде но Олимп, където живеят свети отци, след като се подстрига, облече се в черни дрехи. И прекарваше в покорно повинуване, и в точно изпълняване на целия монашески чин, и в книжовно прилежаване.

§ 4. При хазарите.

Настана такова време, та царят изпрати за философа, неговия брат, за да го вземе със себе си на помощ у хазарите. Там пък имаше евреи, които много хулеха християнската вяра. Като рече: Готов съм да умра за християнската вяра, — (Методий) склони и, след като отиде, като слуга служи на по-малкия брат, повинувайки му се. Тоя с молитва, а философа със слово оборихa евреите и ги посрамиха. Като видяха добрия му подвиг в божия път, царят и патриарха го убеждаваха да го посветят за архиепископ на почетно място, където имаше нужда от такъв мъж; ала, понеже не рачи, принудиха го и го поставиха игумен на монастиря, що се нарича Полихрон, който плащаше дан 24 спуда злато, а имаше повече от 70 монаси в него.

§ 5. Кирил и Методий в Моравия.

Случи се в онези дни, че словенския княз Ростислав и Светоподк изпратиха из Моравия (пратеници) до цар Михаила, говорейки така: С Божия милост здрави сме, ала между нас са дошле мнозина учители, християни измежду италиянците, гърците и немците, които ни учат различно; а ние, словените, (сме) прости хора и нямаме (такъв човек), който би ни упътил към истината и би ни разяснил смисъла (на Св. Писание). Та, добри господарю, изпрати та-

кжв мжж, който ще ни разясни всяка истина! — Тогава цар Михаил рече на Константина философ: Философе, чуваш ли тези думи? Освен тебе други не може да свжрши това. Нà ти много дарове и иди, като вземеш брата си, игумена Методия; вие двамата сте солунци, а всички солунци говорят чисто словенски. — Тогава и двамата не посмяха да се отрекат нито от Бога, нито от царя, според думите на апостол Петра, дето казва: „Бойте се от Бога, почитайте царя."[8] След като чуха височайшата реч, двамата се отдадоха на молитва заедно с други, които бяха сжс сжщия дух, с който бяха и те. И тук Бог яви на философа словенското писмо, и тутакси, след като устрои буквите и сжстави беседа, упжти се за Моравия, като взе Методия. В покорно повинуване (Методий) пак започна да слугува на философа и да учи с него. Ала като се изминаха три години и изучиха ученици, двамата се завжрнаха из Моравия.

§ 6. При папата в Рим.

Като узна пжк за такивато мжже, папа Николай изпрати за тях, желаейки да ги види като божи ангели.. Той освети учението им, като положи словенското Евангелие в олтаря (на цжрквата) на свети апостол Петра; блажения Методий пжк посвети в попство. Ала имаше мнозина други хора, които хулеха словенските книги, говорейки: Според надписа, що написа Пилат вжрху Господния кржст, освен евреите, гжрците и латинците, на никой друг народ не подобава да има свои писмена.[9] — Като ги нарече пилатовци и триезичници, тях папата прокжлна; и заповяда на един епископ, който беше болен от сжщата болест, а (епископа) посвети трима от словенските ученици за попове и двама за анагности (четци).

§ 7. Кирилов завет.

След много дни, когато да иде на сжд (божий), философа каза на брата си Методия: Ей, брате, ние двама бехме впрегнати заедно да орем една бразда, ала, след като завжрших своя живот, аз падам на

нивата, а ти много обичаш планината (Олимп); заради планината ти недей оставя учението си, защото повече чрез него ти ще можеш да се спасиш!

§ 8. Методий при Коцеля. Писмото на папа Адриян II.

Като изпрати (пратеници) при папата, Коцел поиска (от него) да му отпусне Методия, нашия блажен учител. А папата рече: За учител не само на тебе единаго, но на всичките онези словенски области го изпращам от (страна на) Бога и от (страна на) светият апостол Петър, първия приемник (на Христа) и ключедържец на небесното царство. И го изпрати, като написа това писмо:

Адриян, епископ и божий раб, до Ростислава, и Светополка, и Коцеля. „Слава Богу во висините, а на земята мир, между човеците благоволение.“[10] За вас чухме духовни (неща), — а сега горещо жъдуваме и се молим заради вашето спасение — именно, че Господ е повдигнал вашите сърца да го потърсят, и ви е посочил, че не само чрез вяра, но и чрез добри дела трябва да се служи на Бога; защото без дела вярата е мъртва, и загинват онези, които си мислят, че познават Бога, а пък се отричат от неговите дела. Затова не само от този светителски престол искахте учител, но и от благоверния цар Михаила. И докато ние успеем, той ви изпрати блажения философ Константина заедно с (неговия) брат. Но те като узнаха, че вашите страни спадат към апостолския престол, не извършиха нищо противозаконно, но дойдоха при нас, носейки и мощите на свети Климента. Ние пък, след като изпитахме трояка радост и след като изучихме (всичко), намислихме да изпратим във вашите страни нашия син Методий, мъж съвършен по ум, и правоверен, след като го осветихме с учениците (му), за да ви поучава, както сте искали, точно тълкувайки на ваш език книгите за целия църковен чин заедно със светата миса — сиреч, литургията — и с кръщението. Тъй както е започнал да (ви) поучава философа Константин с (помощта на) божията благодат и с молитвите на свети Климента, ако някой други може

сжщо тжй достойно и правоверно да (ви) поучава, нека (неговото дело) да бжде свето и благословено от Бога, от нас и от цялата католическа и апостолска цжрква, та лесно да бихте свикнали с божиите заповеди. Само това правило да пазите: при литургията най-напред да се чете Апостолжт и Евангелието на римски, та после на словенски, за да се изпжлни словото на Писанието: „Нека вжзхвалят Господа всичките езици;“[11] още и това: „На различни езици всички разказват за божиите величия, както Св. Дух им даваше да говорят.“[12] Ако ли някой от сжбраните ваши учители, които си запушват ушите и от истината бягат, а отиват кжм заблуди, се осмели инак да ви поучава, ругаейки книгите на вашия език, не само да бжде отлжчен от цжрквата, но нека той да бжде даден в сжд, докато се поправи.*) „Защото те са вжлци, а не овце; тях тряба да познаваме по плоджт им и да се пазим (от тях).“[13] А вие, вжзлюблени чеда, слушайте божието учение и не отфжрляйте цжрковното наставление, за да се представите с всичките светци истински поклоници на Бога, нашия небесен Отец, амин!

Коцел прие (Методия) с голяма чест. И пак го изпрати при папата с двадесет мжже, почтени хора, за да му го посвети за епископ в Панония, на престола на свети Андроника, апостол от 70-тях, което (нещо) и стана.

§ 9. Методий осжден и затворен в Бавария.

След това старият враг, завистлив на доброто и противник на истината, повдигна против него (Методия) сжрцето на врага на моравския крал заедно с всичките епископи, (които му казаха): В наша област учиш. — А той отговори: Ако да знаех, че е ваша, то аз бих се махнал (от нея), ала тя е на св. Петра. И наистина, ако вие поради ревност и лакомия престжпяте старите граници чрез канони, като забраня-

*) Според проф Брюкнер, при по-друго четене, тоя пасаж тряба да се преведе: »не само от причастие да бжде отлжчен, но и от цжрквата, докато се поправи.« A. Brückner: Die Wahrheit über die Slavenapostel, стр. 12—13, забел. 1.

вате божието учение, то пазете се, да не би, като искате да пробиете желязна планина с костен череп, да си разпръснете мозъка! — А те му казаха: Понеже буйно говориш, зло ще изпатиш! — Той пък отговори: Истината казвам пред царе и не се срамя, а вие вършете с мене според волята си! Аз не съм по-добър от онези, които, говорейки истината, са се избавили от този живот чрез много мъки. — След като (Методий) наговори много работи, ала без да могат да му възразяват, краля каза изпод вежди: Не измъчвайте моя Методий, защото вече се изпоти като при пещ! — А той рече: Господарю! Веднаж някои хора като срещнали един изпотен философ, запитали го: Защо се потиш? А той отговорил: Препирах се с прости хора. — При тези думи си разотидоха тези, които се препираха; а оногова (Методия), след като (го) изпратиха в Швабско, държаха (го) две и половина години.

§ 10. Методий глава на Моравската църква.

Дойде до папата (вест) и като узна, (че Методий е затворен), изпрати клетва въз тях: всички кралеви епископи да не служат миса, сиреч, литургия, докато го държат (затворен). И тъй го пуснаха, като казаха на Коцеля: Ако тогова държиш при себе си, лесно няма да се избавиш от нас! — Но те не се избавиха от свети Петровия съд: четворица от тези епископи умряха. Тогава пък се случи, че моравците изгониха всички немски попове, които живееха у тях, щом догадиха, че те не се държат добре с тях и че коват интриги против тях. А на папата изпратиха (молба): Понеже от по-рано нашите бащи са приели кръщението от свети Петра, то дай ни архиепископа и учителя Методия! — И папата веднага го изпрати. И като го прие княз Светополк с всички моравци, повери му всички църкви и духовници във всички градове. От този ден пък започна много да се разпространява божието учение и духовниците да се умножават по всички градове, а езичниците да вярват в истинския Бог, отказвайки се от своите заблуди. Толкова повече и моравската държава започна да се разши-

рява по вси страни и с сигурност да побеждава вразите си, както самите (моравци) винаги разказват това.

§ 11. Пророческа дарба на Методия.

У него имаше и пророческа дарба. Много от неговите предсказания са се сбждвали. Ние ще разкажем едно или две от тях.

Много силният езически княз, който стоеше на Висла, се подиграваше на християните и (им) правеше пакости. (Методий) изпрати да му кажат: Сине, добре е доброволно да се покржстиш на своя земя, за да не бждеш по принуда покржстен на чужда земя като пленик, — (тогава) ще си спомниш за мене! — И тжй стана.

Други пжт пжк, когато Светополк пак воюваше против езичниците, ала немаше никакжв успех и си губеше времето, щом приближи мисата, сиреч, службата на св. Петра (т. е. Петровден), (Методий) изпрати да му кажат: Ако ми се обещаеш, с войската си да присжтствуваш на моята служба на св. Петровия ден, вярвам в Бога, че той скоро ще ти ги (езичниците) предаде. — И тжй стана.

Други някой, много богат и (при това) сжветник, се ожени за своята купетра, сиреч, етжрва.*) И макар че много ги сжветва, учи и утешава, не можа да ги разведе, защото други, които се преструваха на божи служители, ласкаейки ги заради богатството, тайно ги развращаваха, за да бждат отлжчени по-сетне от цжрквата. И (Методий) рече: Ще дойде часа, когато не ще могат да помогнат тези ласкатели, и двамата ще има да поменават моите думи, ала не ще могат да сторят нищо. — Внезапно, по божие попущение, вжрху им нападна напаст, та „местото им (дори) не се намери“,[14] а ги разсея, както вятжра, когато вземе прах.

Подобни на тези, той (извжрши) още много други (предсказания), що явно разказваше при сгода.

---

*) Понеже »купетра«, от compater, значи »кумица«, а не »етжрва«, жена на мжжов брат, тряба да се предполага, че думата »етжрва« е прибавена в текста от някой преписвач, който под »купетра« криво е разбирал »етжрва«.

§ 12. Немското духовенство против Методия.

Не търпейки всичко това, стария враг, завистника на човеческия род, подобно на Датана и Авирона против Мойсея,[15] повдигна против него някои — едни явно, други тайно — които боледуват от иопаторската ерес и по-слабите връзвръщат от правия път към себе си, — говорещи: Нам папата е дал власт и заповядва да изгоним вън тогова и неговото учение!

Те като събираха всички моравци, заповядваха да им се прочита писмото, за да чуят за неговото изгонване. Както е присъщо на човеците, всички люди, които се лишаваха от такъв пастир и учител, скърбяха и се окайваха един на друг, освен по-слабите, който лъжата люшкаше, ето, както вятъра — листето. Като прочетоха папското писмо, намериха написано: Нашия брат Методий е свет и правоверен и върши апостолско дело, а в неговите ръце са (оставени) от Бога и от апостолския престол всички словенски страни: затова, когото прокълне, той проклет да бъде, а когото освети, той свет да бъде!

И като се посрамиха, със срам си разотидоха като мъгла.

§ 13. До Цариград и обратно.

Ала само до тук не српе тяхната злоба, но рекоха, говорейки: Царя му се заканва гневно и ако го намери, нема да има живот за него. — Но и в този (случай) като не искаше да се подиграе със своя служител, милостивия Бог омилостиви сърцето на царя, — тъй като „царевото сърце винаги е в божията ръка,“[16] — та (царя) му изпрати писмо: Честити отче, много желая да те видя; направи това добро, та потруди се (да дойдеш) при нас, за да те видим, докато си на този свят, и да приемем твоята благословия!

Веднага като отиде там, царя го прие с велика почест и радост, и като похвали неговото учение, задържа от учениците му поп и дякон с книги; изпълни всичката му воля, каквото пожела, и като го послуша за всичко, след като го прегърна и обдари много, пак славно го проводи до неговия престол; също тъй (направи) и патриархът.

§ 14. Методиевите патила.

Поради дявола, по всички пѫтища изпадаше в много напасти: по пустините — между разбойници, по морето — между бурни вълни, по реките — между внезапни подводни скали, сякаш да се сбѫдне на него апостолското слово: „Беди от разбойници, беди в морето, беди в реките, беди от лѫжовни братя, в трудове и скитане, много пѫти в бдения, много пѫти в глад и жажда,“[17] (и да се сбѫднат) и другите скърби, които апостола поменува.

§ 15. Славянски превод на църковно-служебната книжнина.

После, когато напусна всичкия шум и възложи на Бога скръбта си, предварително като постави от своите ученици двама свещеника, големи скорописци, за шест месеца — като почна от месец март, та до двадесет и шестия ден от месец октомврий — бърже преведе от гръцки на словенски език всички книги — всички изцяло, освен Макавеи. А след като привърши, отдаде достойна хвала и слава на Бога, който дава такава благодат и сѫдействие; и сѫс своя клир след като извърши светото тайно възнесение (на светите дарове), отслужи помен на свети Димитра. Само Псалтиря и Евангелието с Апостола и с избрани църковни служби бе превел по-преди с философа. Тогава преведе и Номоканона, сиреч законоправилата, и отеческите книги (т. е. Патерика).

§ 16. Среща с маджарския крал.

Когато маджарския крал дойде в Дунавските страни, (Методий) пожела да го види. Макар че някои говореха и мислеха, че нема да се отърве тъй лесно, (Методий) отиде при него. А той го прие с радост тъй почестно и славно, както подобава на господар. И след като беседва с него, както подобава на такива двама мѫже да се разговарят, след като го пригърна и разцелува, (кралят) го отпусна с големи дарове, като му каза: Честити отче, винаги ме споменувай в светите си молитви!

§ 17. Смърт и погребение на Методия.

След като отсече така всички обвинения от вси страни и запуши устата на многодумците, (Методий) завърши живота (си), и оварди вярата, очаквайки наградата на праведния. И понеже стана любимец на Бога, задето така му угожда, започна да наближава време да приеме упокоение от страданията и отплата за многото трудове. (Тогава учениците му) го запитаха, казвайки: Отче и учителю честити, кого измежду своите ученици смяташ да поставиш за приемник на твоето учение? — Той им посочи едного от поизвестните си ученици, именуем Горазд, казвайки: Този е свободен мъж от вашата земя, запознат добре с латинските книги и е правоверен. Нека бъде божията воля и вашата любов, както и моята! — На Връбница (Цветница), когато се събраха всичките хора, немощен, като влезе в църквата и призова божията благодат въз царя, и княза, и духовенството, и всички хора, каза: Чеда, вардете ме до третия ден! — И тъй стана. Като се разсъмваше на четвъртия ден, прочее, каза: „Господи, предавам си душата в твоите ръце!“[18] — В ръцете на иереите почина в 6. ден от месец април, трети индикт, в 6393. година от сътворението на целия свят (= 885).

Като го поставиха в ковчег и като му сториха достойна почит, неговите ученици отслужиха църковна служба за погребение на латински, гръцки и словенски, и го положиха в съборната църква. И се причисли към своите отци, и патриарси, и пророци, и апостоли, учители и мъченици. Когато пък се събра безчислено множество народ, съпровождаха го със свещи, плачейки за добрият учител и пастир: мъже и жени, малки и големи, богати и бедни, господари и слуги,*) вдовици и сираци, чужденци и туземци, недъгави и здрави — всички (съпровождаха) този, който беше всичко на всичките, за да придобие всичките.[7]

А ти, света и честита главо, от небесната висота с молитвите си приглеждай нас, които копнеем за

*) В текста: свободни и раби.

тебе! Избавяй от всяка напаст учениците си, и като разпространяваш учението, а прогонваш ересите, след като сме живели тук достойно за нашето звание, с тебе да застанем ние, твоето стадо, в десната страна на нашия Бог Христос, приемайки от него вечен живот. Защото нему е славата и честта во веки веков. Амин.

Забележки към Кириловото житие.

1. I Тимот., II, 4.
2. Иоан, X, 27—28.
3. I Коринт., IV, 16.
4. Притчи, VI, 20, 23; VII, 4; премждр. VII, 29.
5. Премждрости, IX, 1—2, 4—5; псалом CXV, 7.
6. Изход, XX, 4.
7. Исаия, LIII, 8.
8. Алкоран, сура XIX, 17.
9. Лука, VI, 27—29; Матей, V, 44.
10. Лука, VI, 28.
11. Иоан, XV, 13.
12. Марко, XVI, 18.
13. Псалом XXXIII, 16.
14. Исаия, XLIII, 12, 16.
15. Битие, IX, 9.
16. Битие, IX, 3—6.
17. Битие, XVII, 7, 13.
18. Иеремия, XI, 2—3.
19. Иеремия, XXXI, 31—33.
20. Иеремия, VI, 16—18.
21. Иеремия, VI, 19.
22. Малахия, I, 10—11.
23. Второзак., XI, 22—24.
24. Захария, IX, 9.
25. Захария, IX, 10.
26. Битие, XLIX, 10.
27. Даниил, II, 40, 44; IX, 25—27,
28. Даниил, II, 34, 35.
29. Даниил, II, 44.
30. Исаия, LXV, 15—16.
31. Исаия, VII, 14; Мат., I, 23.
32. Михей, V, 2—3; Матей, II, 16.
33. Иеремия, XXX, 6—7.
34. Исаия, LXVI, 7.
35. Битие, IX, 26.
36. Битие, IX, 27.
37. Псалом XL, 9.
38. Битие, IX, 12.
39. Изход, XXXVI,
40. II Паралипоменон, 5.
41. Второзак., XIV, 7—8.
42. Битие, IX, 3; Тит., I, 15.
43. Второзак., XXXII, 15; Изход, XXXII, 6.
44. Алкоран, сура III, 35; XIX, 27; III, 48.
45. Даниил, VII, 9—10.
46. Исаия, LXVI, 19—20.
47. Иеремия, XVI, 16.
48. Лука, XI, 9.
49. Иоан, I, 1.
50. I Тимот., II, 4.
51. Исаия, XXXV, 5; XXXII, 4.
52. Псалом XLIX, 14.
53. Малахия, II, 15—16.
54. Малахия, II, 14.
55. Матей, V, 27—28.
56. Матей, V, 31—32.
57. Матей, XIX, 6.
58. Матей, V, 45.
59. Псалом XCV, 1.
60. Псалом XCVII, 4.
61. Псалом LXV, 4.
62. Псалом CXVI, 1; CL, 6.
63. Иоан, I, 12.
64. Иоан, XVII, 20—21.
65. Матей, XXVIII, 18—20.
66. Марко, XVI, 15—17.
67. Матей, XXIII, 13.
68. Лука, XI, 52.
69. I Коринт., XIV, 5—40.
70. Филип., II, 11.

PBu 3555-2X16B-Str. Pam
719-LXI

Забележки към Методиевото житие.

1. Притчи, VIII. 25.
2. Иоан, XIV, 11.
3. Иоан, XV, 26.
4. Псалом XXXII, 6, 9.
5. Битие, XXII, 18.
6. I Тимот., II, 4.
7 I Каринт., IX, 22.
8. I Петр., II, 17.
9. Лука, XXIII, 38.
10. Лука, II, 14.
11. Псалом CXVI, 1.
12. Апостол, II, 4, 11.
13. Матей, VII, 15—16.
14. Псалом CII, 16.
15. Числа, XVI.
16. Притчи, XXI. 1.
17. II Коринт. XI, 25—27.
18. Лука, XXIII, 46.

Да се поправи:

Стр. 22., р. 26., вм.: *под сжневидението (Новохудоносорово) — под образа (явил се на сжн Новохудоносору)*.

Стр. 22., р. 35., вм.: *според сжневидението — според алегоричният образ*

Стр. 25., р. 4., вм.: *битието — Битието*

Стр. 30., р. 38., вм.: *и с други — заедно с други*

Стр. 32., р. 20., вм.: *заблуби — заблуди*

BX 4700 .C9K59

Kiselkov
Panonskite legendi ili prostrannite zhitiia na slavianskite prosvetitel Kiril i Metodii

062851

APR 12 '68

UNIVERSITY OF CHICAGO
45 240 551

BX 4700 Kiselkov
.C9K59 Panonskite legendi ili
prostrannite zhitiia na
slavianskite prosvetiteli
Kiril i Metodii

SWIFT LIBRARY

BX 4700 Kiselkov
.C9K59 Panonskite legendi ili
prostrannite zhitiia na
slavianskite prosvetiteli
Kiril i Metodii